

пример „Борис I“ (В. Гюзелев), с личности и събития от Кирило-Методиево време или пък със старобългарските културни средища като Зографския манастир. Ще отбележа само още един момент, който разкрива добавъчно seriozността на извършеното от авторите на т. I от „Кирило-Методиевска енциклопедия“ — библиографията. Всяка статия съдържа подробна и изчерпателна библиография, проверена „де визу“, в която със стремеж за всеобхватност са представени всички важни изследвания по разглеждания въпрос. А това е солиден принос към написването на пълна „Кирило-Методиевска библиография“ (статия с подобно заглавие се съдържа в тома) и фактически е форма на тази библиография.

При създаването на книги от вида на „Кирило-Методиевска енциклопедия“ пропуските изглеждат са неизбежни. Става дума за пропускането на някои факти, които дори и да не заслужават отделни статии, биха могли да бъдат поне упоменати по някакъв начин. Така например, макар и скромни, но приносът на италианския славист Анджеоло Данти можеше да бъде отбелязан поне с няколко думи и под някаква форма.⁴ Това е принципно положение и то, мисля, се отнася за всички онези учени, които, макар и не от величината на един Дворник например, са дали своя влог в кирилометодиевистиката.⁵ Могат да се формулират и някои пожелания за добавки в цялостния индекс на статиите. Например в словника липсва „Деяния апостолски“, каквато е от векове научната номенклатура на тази книга, с препратка към „Апостол“ и т. н.

Разбира се, това са добавки, които могат да се внесат и по-нататък. По-важното е, че е извършена огромна събирателска и изследователска работа, която е ориентирана към учени, но и към всички останали културни хора. А това е още един плюс за енциклопедията, защото тя не е книга за „посветени“ или някакво езотерично четиво, в което се прониква трудно, а достъпно изложение на много важни за всеки българин, и славянин културни явления. Оттук и нейното извънредно широко значение — национално по същност, но и, както е при подобни книги,

надхвърлящо националните граници; една „национална“ книга, в която се държи сметка, че сме част от света. „Кирило-Методиевска енциклопедия“ е сред несъмнените постижения на социалистическата наука, представяща ни не само по линията на миналото — времето, в което България, българите и българското се формират на основата на Кирило-Методиевото дело, — но и от позициите на днешните, пораснали много възможности на българската научна мисъл.

Трифон Банков

НАЧАЛОТО НА ЕДНО ЗНАЧИТЕЛНО ДЕЛО

(Сборник „Периодика и литература“.

Т. I — 1877—1892 г. С., 1985, Изд. на БАН, 1062 с.)

Излезе от печат дългоочакваният първи том от голямата десеттомна поредица „Периодика и литература“, която се подготвя и издава от Института за литература при БАН под главното редакторство на проф. Милена Цанева и при сътрудничеството на почти всички кадри на института и многобройни сътрудници извън него. Дори само по машабите на работата може да се съди за значимостта на това научно дело, макар че количественият или организационният аспект е най-външната и обикновено не най-показателната за същността на изданието страна. Споменах, че поредицата се очакваше с нетърпение не само от членовете на авторския колектив (тук ми се струва уместно да изразя недоумение от изключително дългите издателски срокове), но и от цялата културна общественост. Какво е примамливото в тази поредица? Преди всичко искам да разгранича интереса, който може да се прояви от различни професионални кръгове, към резултатите на това начинание. Преди всичко, разбира се, неговата стойност е най-голяма за историята на литературата. Ненапразно изданието е замислено като подготовителен етап към многотомната история на българската литература, макар че по стойност едва ли би могло да бъде квалифицирано като „помощно“, а по-скоро като конкуриращо самата многотомна история. И ценността на поредицата, струва ми се, най-малко се проявява в богатия фактически материал, обхващащ всички (без политическите вестници) литературни и смесени издания. Само който се е ровил в необхватното море на българската периодика, може да си представи какво значи това. На практика едва днес за първи път имаме възможност да съберем целия фактически материал, що се отнася до конкретното протичане на българския литературен живот. Досега, колкото и задълбочени да бяха изследванията на отделни учени или дори на цяла група, техните усилия оставаха ограничени от конкретната им изследователска задача, от недостъпността и непроучеността на голяма част от малките издания и пр. Действително най-големите периодични издания са добре изучени, но пък съставянето на една система от взаимовръзки, които всъщност съставляват вътрешната структура на литературния живот, е постижение едва на днешната поредица.

⁴ Вж. неговото изследване *L'itinerario spirituale di un santo: dalla saggezza alla sapienza. Note su cap. III della Vita Constantini*. — В: Константин-Кирил Философ. Материали от научните конференции по случай 1150-годишнината от рождението му. С., 1981, 37—58.

⁵ В тази насока не мога да не отбележа и името на византолога Робърт Браунинг (свападението с името на поета е все пак случайност), автор на твърде интересна — аналитична, но и концептуална — монография за византийско-българските отношения, изградена на съпоставителни принципи. Вж. R. Brown. *Byzantium and Bulgaria. A comparative study across the early Medieval frontier*. Berkeley and Los Angeles, 1975, 232 p. (University of California Press).

Едва ли е нужно да се споменава, че византийско-българските взаимоотношения и взаимодействия са не единствено „тема, сама по себе си“, но и един от средищните въпроси в кирилометодиевистиката.

Всъщност това именно, а не фактичката страна, аз считам за основна заслуга на поредицата и нейната най-голяма ценност като основа за писане на литературна история. Със старата литературна история по събрани съчинения и художествени акценти вече е свършено. С това не искам да кажа, че ценностният критерий ще бъде отменен и ще настъпи царството на безкрилия обективизъм. Ще свърши обаче нещо много по-неприятно — представата за литературната история като своеобразна поредица от текстове и произведения, дело на ограничен кръг от автори, въпреки че понятието литературен процес не е от вчера. Но литературен процес означава нещо съвършено различно от представата за изменчивостта на стилови и тематични аспекти на творчеството. Литературният процес е жив и обективно съществуващ резултат на общественото художествено съзнание и той има своите конкретни форми на проява в осъществяване на литературното общуване и създаване на една национална парадигма на художественото и литературното мислене. В един по-късни и развити етапи на литературния процес отделните канали, по които се осъществява тази литературна комуникация, са много, но поне в периода на двестилесетия преди Освобождението и толкова след него основният канал и основното средство на литературния живот е периодичният печат, и който не го познава — а без да е детайлно проучен, никой не би могъл да го познава, — не може да познава и хода на самия литературен процес, а това значи, че писането на литературната история би имало дедуктивен характер, който в много случаи може сериозно да изкриви представата за неговото същинско протичане.

Проучването на периодичния печат дава възможност да се проследи формирането и действието на различните естетически и художествени направления в българската литература, и то не толкова като стилови или методологически различия, а като своеобразни обществени функции на литературата. Този въпрос е доста труден и противоречив, което показват и досегашните изследвания — често пъти анализът на един или няколко аспекта от дейността на един литературен кръг или направление не е в състояние да ни даде ясна представа за неговата същност. Така например доскоро дейността на литературния кръг „Мисъл“ беше пренежавана само въз основа на естетическото му учение и отчасти на неговата връзка с художествената и обществената практика, но не беше изяснен въпросът за това, как неговите представители виждат ролята на литературата в обществото. Оттук произтекоха доста недоразумения, стигнали до разцепване на неговата развиваща се, но по същността си единна художествена програма, дори и до пълното му отричане като проявление на реакционна идеологическа активност, както този кръг при всичката му противоречивост, буржоазна ограниченост и утопичност на възгледите в никакъв случай не е. В този аспект е особено интересно проследяването на взаимоотношенията между различните литературни кръгове и направления, проявяващо се най-пълно именно на страниците на литературния печат. Тази задача, която досега беше решавана частично, сега намира своето

кардинално решение с изследването на цялостния фактически материал.

Голяма е заслугата на предприетото начинание и към все още зараждащата се у нас социология на литературата. На първо място в изследването на конкретните форми на обществена художествена комуникация може да се изследва зараждането и развитието на важни за историческото развитие на художествената култура категории като например обхвата на националното художествено съзнание и литературната парадигма, която е национална, но по същността си е диалогична и включва цялостния диалог със световната култура. В един период, когато печатането на книги е твърде ограничено, самата книга няма това значение за формирането на тези категории, каквото има литературният печат. Отваряйки скоба, можем да кажем, че това съотношение е променливо и ми се струва, че на него трябва да бъде обърнато малко по-голямо внимание от страна на авторския колектив. В първия том само в някои от статите, както например тези, написани от Йордан Василев, са засегнати тези проблеми, докато именно тази поредица е мястото, където би трябвало този въпрос да се реши по подобаващ начин. От друга страна, в компетенцията на литературната социология е и въпросът за възникването, формирането и структурното състояние на една от най-важните категории на литературния живот от ново време — публиката. Тази категория е чужда както на фолклорното, така и на ранните литературни съзнания, дори и за нашето Възраждане. А спецификата на художествения процес зависи в немалка степен и от това, как по същество се извършва общуването между твореца, творбата и възприемателя, а в немалка степен и от същността на този възприемател, защото той също е конкретно историческо образувание, а не някакъв аморфен обект. Не е трудно да се докаже, че в едно общество, където именно периодичният печат играе основна роля за осъществяване на художествената комуникация, пак неговата ще бъде и главната роля по формирането на публиката. И анализът на редица художествени издания го показва. Тук бих посочил някои от статите в първия том на поредицата, които са отделили подобаващо внимание и на този въпрос — статите на Георги Цанков за списанията на д-р Кръстев, статията на Нина Иванова, Георги Рупчев и Йордан Василев за Сборника за народни умотворения, наука и книжнина и пр.

На пръв поглед заниманията на историческата поезика — една теоретична дисциплина, чието главно внимание е заето от изследванията на жанрови, стилови, семантични и структурни особености на литературата — като че ли не се нуждаят толкова от помощта на конкретните изследвания на периодичния печат. Въсъщност, ако за общата история на литературата дедуктивният метод на писане по събрани съчинения беше недостатъчно сигурен, за историческата поезика той е направо пагубен. Казвам това, защото проблемите, които тя изучава, свързани със строежа на литературното произведение, не са илюстрирантно съществуващи застнали или развиващи се структури, стоящи на разположение на авто-

рите, само алтернативи на различни структурни възможности, използвани в различните случаи на търсено художествено въздействие. Дори едно просто описание на жанровите форми на художествената литература, да не говорим за вътрешните съотношения между отделните жанрове в литературния процес, е невъзможно без детайлното изучаване на живия художествен процес, където картината понякога е до неузнаваемост различна от тази, която рисуват събраните или изборни произведения. Разбира се, поредицата няма за цел да изследва тези процеси, но събраният в нея материал относно характера на поместваните в печата произведения — художествени и „вторични“ — дава една сигурна основа, върху която могат по-нататък да се извършват конкретните специализирани изследвания.

Струва ми се, че с изреждането на най-важните области от литературознанието добихме представа за необходимостта, която вече се запълва от започнатата поредица. Но това е само литературознанието. А съществуват и още много други хуманитарни дисциплини — като се започне от историята и се свърши с културологията, — които биха намерили по страниците на поредицата доста ценен за себе си материал. Струва ми се, че интересът на най-широки кръгове на хуманитарната интелигенция към изданието напълно подкрепя казаното дотук.

Бих искал да кажа, че всички тези задачи са задачи на цялото литературознание — те не са по силите дори на едно такова значително начинание като „Периодика и литература“. Неговата основна заслуга е в това, че дава достатъчно сигурна основа за осъществяване на тези многостранни научни и културни цели, основа, която до сегашния момент почти напълно отсъствуваше. Не бих искал да подценявам съществуващите досега изследвания и летописи на периодичния печат, които са залегнали в основата на сегашната поредица и без които тя би била немислима, но все пак тяхната задача е много по-ограничена и по същество съвършено различна от задачите, които си поставя „Периодика и литература“. Тук искам да кажа, че най-радостното в новата поредица е амбицията на авторския колектив и най-вече на редакцията да проведе изследването и з цяло, без да преминава през така характерните за нашето литературознание компромисни варианти, когато по обективни и субективни причини се извършва само част от работата, като останалото се оставя „за по-добри времена“. Кардиналното решение е най-доброто и стремежът на поредицата е именно то да се превърне в реалност.

Нека погледнем сега към първия реализиран том и да видим как така очертаните задачи са реализирани в него. Още веднага трябва да се каже, че независимо от всички трудности, свързани с намирането на материалите, комплектуването на авторския колектив, уточняване и уеднаквяване на концепцията (която по мое мнение ще се доуточнява и по-нататък в зависимост от вече постигнатото) задачите са изпълнени в по-голяма или по-малка степен успешно. В оценката на направеното също има обективни трудности, свързани най-вече с неравномерността на материала за изследване — макар и по

една схема, отделните статии не са равностойни главно поради различията между отделните списания като обем, същност на естетическите и обществените позиции, значимост за литературния процес и пр.

Основните издания, които влизат в периода, обхванат от първия том, са „Периодическо списание на Българското книжовно дружество“, „Искра“, Вазовите издания „Наука“, „Зора“ и „Деница“, „Журнал „Съвременний показател“ на Димитър Благоев — началото на социалистическия печат у нас — и списанията на д-р К. Кръстев „Литературно-научно списание на Казанлъшкото учителско дружество“, „Критика“ и „Мисъл“, „Сборник за народни умотворения, наука и книжнина“. Това са издания, които и до днес са били в центъра на историческите проучвания, пък и поместените на техните страници художествени произведения в по-голямата си част са станали основен фонд на българското литературно наследство, ето защо основното внимание на авторите тук е било насочено не толкова върху описанието на напечатаните материали, колкото върху концепцията на самото издание, обстоятелствата и перипетията около тяхното основаване и развитие, вътрешното им развитие, отношението им към другите периодични издания, същността на тяхната културна политика, доминантите и тенденциите на тяхната културна програма. Струва ми се, че в статиите, посветени на тези издания, основните въпроси са решени напълно успешно. Особено важи това за онези част от изследването, която обхваща въпроси, по принципи намерили място на страниците на съответното издание и за които е било нужно намиране и анализиране на материал от обществената и културната история на страната, както и свързани с индивидуалното участие на редакторите и най-важните сътрудници. Тук основното изследователско умение се проявява в осъзнаването на характера на самото издание и проблемите, свързани с него, и оттам — формирането на изследователската концепция и подход. Макар и написани по един утвърден и общ за всички автори план на статиите, отделните разработки притежават свои индивидуални вътрешни акценти, съотносими с изискванията на проблематиката. Струва ми се, че тази гъвкавост на подхода, паралелно с умението да се запази задължителната общност, е доказателство за зрелостта на изследването. Така например статиите за „Сборника за народни умотворения, наука и книжнина“ и „Журнал „Съвременний показател“, пък и другите издания, в чието изследване е взел участие Йордан Василев, са написани с едно наистина завидно умение в проникването на социалните фактори, обуславящи и определящи облика на изданието. В тези статии най-ясно личи и характерът на литературната комуникация от онова време, както и съотношението между отделните нейни канали, ролята на периодичния печат в развитието на художествения процес и пр. От своя страна в статиите, посветени на д-р Кръстевите издания, от Георги Цанков и Любомир Стаматов (съавтори на статията за сп. „Мисъл“) най-пълно са разработени въпросите, засягащи концепциите на тези издания, естетическите и

художествените позиции на техните редактори и постоянни сътрудници, връзката между естетическо и обществено, връзката с философските идеи на времето, а така също и взаимоотношенията на кръга с другите литературни направления и идеологически формации — въпроси, които са на първо място в проблематиката, изисквана от материала, който тези списания включват. Този подход е характерен и за разработките и на другите основни издания от периода, дело на Александър Йорданов, Румяна Арианудова, Сабина Беляева и Катя Бъкова. В работата по разработването на проблемите, свързани с отделните издания, е било нужно изследването и осмислянето на огромно количество фактически материал, който в по-голямата си част отсъства от страниците на изследваното издание. Събирането му и свързването на неговата проблематика с проблематиката, подсказана от напечатаните текстове, е и основното научно постижение на разработките, тяхната неповторима от нито един друг вид литературно-историческо изследване функция. Най-важното условие в този процес е поднасянето на напълно достоверна и автентична информация, което изисква привличането на многобройни документални свидетелства. В този смисъл голямо е значението и на предлагашите изследвания на периодичния печат и литературния живот, но най-голямата част от доказателствения материал е трябвало да се издирва за първи път. Трябва да се спазва обаче навсякъде изискването да се посочват източниците, защото на места, макар и рядко, се срещат твърдения, които звучат малко на вяра. Хубаво е освен това проблеми, свързани с историята на философията, естетическите учения и пр., да бъдат по-внимателно проверявани, за да не се стига до някои дребни, но досадни недоразумения, като определянето на Куно Фишер, който е епигон на хегелианството, като най-виден представител на новата немска естетика, която по същината си е неокантианска и пр.

Втората основна група издания включва такива малко или повече значителни списания, като „Мисъл“ (Силистра), „Светлина“, „Труд“, „Лен“, „Знание“ (Каравелов), „Знание“ (Стара Загора), „Развитие“, „Напред“, „Военни известия“, „Библиотека св. Климент“, „Книжници за прочит“, „Целина“, „Янтра“ и др. Тук се е открила възможност за сравнително неизвестни факти независимо от това, че тези издания имат своя физиономия и роля в художествения процес, но досегашната литературна наука твърде малко се е занимавала с тях. В разработките на авторите на места се забелязва известна несигурност, точно поради трудността за първи път да се направят оценки за явления, важни, но твърде малко дискутирани досега. Сред авторите, сполучили в статиите си, бих посочил Вихрен Чернокожев, Иван Сарандев, Жак Ескенази, Христо Йорданов, Елена Димитрова, Румяна Дамянова, Юлия Обретенова, Магдалена Костадинова, Евелина Желчева.

Третата и значително по-многобройна група изследвани периодични издания са изданията, които имат по-ограничено значение в българската културна история главно поради сравнително ограничения си обем (списания-еднодневки) или пък поради, общо взето, незадълбочената

издателска концепция на техните редактори. Това е била и една от причините тези издания и до ден днешен да си останат сравнително непроучени, а, както показва настоящият том, в тях биха се открили някои интересни факти за развитието на литературния живот. От друга страна, това са изданията, които съсредоточават най-голямата част от проблематиката, свързана със социологическите проблеми на литературното развитие както по отношение на географски обхват, така и според връзката с различните обществени тенденции, възпитанието на публиката и пр. В тях най-пълно се отразяват и проблемите, свързани с обхвата на националната художествена култура и нейния културен диалог със света, — от тях могат да се почерпят сведения за границите на читателския хоризонт на българина от периода и в това отношение много по-сигурно да се пристъпи към реконструиране на обществено художествено съзнание на епохата. Тези задачи са изпълнени много успешно от авторите на статиите, между които има и много външни сътрудници на института, които обаче са се справили много добре със задачите си. Бих могъл да спомена имената на Георги Ручев, Христо Д. Христов, Пенка Иванова, Пенка Ватова, Нина Иванова и пр. Струва ми се обаче, че в някои случаи е била необходима по-голяма самостоятелност, особено при оценките на явленията, а не непрекъснатото позоваване на предишни оценки, защото в края на краищата именно днешното изследване е най-пълно и неговата оценка би била най-меродавна.

В концепцията на поредицата е залегнало и условието да се изследват и хумористичните издания в съответния период. В първия том са представени резултатите, получени от проучването на съответния период, и, струва ми се, начинанието оправдава намеренията. Би ми се искало обаче по някакъв начин връзката между „сериозната“ и „несериозната литература“ да беше по-пълно и най-вече по-концептуално представена. В сегашния си вид изследванията на хумористичните издания, отделени за прегледност и удобство в своя рубрика, са се оказали малко изолирани и в проблематичен план, което е резултат главно на разпокъсаната работа на отделните сътрудници, които често при написването почти нямат представа от останалия материал. Бих предложил в процеса на обобщаването на отделните томове да се дава възможност за концептуално взаимодействие между отделните автори и съответното допълване в тази насока на статиите, така че художественият процес да изглежда в този си вид, в който се и извършва — единен.

Дотук говорих главно за концептуалната и приносната стойност на поредицата и първия том. Неговата задача обаче не се изчерпва с това, а има и още един изключително важен аспект — справочна стойност. Смятам, че всички статии изпълняват успешно това изискване както с достъпността на композиционната си подредба, така и с пунктуалните препратки към първоизточника. Изключително ценни са и показателите в края на тома, от които най-обемни и именният показалец, който освен данни за всички имена, псевдоними и автори, срещани се по страни-

ците на тома (задача, колосална по размерите си), служи и за препратки към различните статии и издания. От друга страна обаче, по мое мнение справочната стойност на изданието силно би се повишила, ако в неговата концепция бъде предвиден и един допълнителен справочен том, който да обхване цялата поредица, но не само като дублаж на показалците и информацията в отделните томовете, а по отделни проблемни гледна, така че да се превърне в своеобразен пътеводител в проблематиката на взаимоотношенията периодика—литература. Концепцията на подобен справочник вероятно би била доста сложна и противоречива, но ако неговото съществуване бъде сметнато за необходимо, то време за избиране и изработване има, още повече че и опитът, който ще се натрупа в създаването и най-вече в използването на отделните томовете, сам ще подсказва пътищата за нейното разрешаване.

Не бих искал да повтарям шаблонни формули за значението, което начинанието на Института за литература ще има, още повече че достатъчно вече се каза. И все пак би трябвало още веднъж категорично да се каже, че това е една от най-амбициозните и най-добре изпълнени инициативи на съвременното българско литературознание, инициатива, която показва неговата методологическа зрелост и пораснали изследователски възможности.

Александър Панов

JÁN KOŠKA — „SLOVENSKO-BULHARSKÉ
LITERÁRNE VZŤAHY (1826—1918)“. Veda, vydavateľstvo
Slovenskej akadémie vied, Bratislava, 1985

Новата книга на словашкият литературовед-българист Ян Кошка „Словашко-български литературни връзки (1826—1918)“ е своеобразно продължение на предходната, издадена през 1978 г. книга „Словашки литературни погледи към българския юг (1876—1878)“, посветена на така наречените „български образи“ в словашката литература, възникнали като отзвук на националноосвободителното движение на българския народ по време на Априлското въстание и Руско-турската освободителна война. Новото в „Словашко-български литературни връзки“ обаче не е само в разширените исторически граници на темата и привличането на нови факти и материали, а преди всичко в тяхната систематизация и периодизация от гледна точка на словашкото културно и литературно развитие.

Границите на изследвания период се определят от издаването на известния труд на П. И. Шафарик „История на славянския език и литература по всички наречия“ (1826) до възникването на самостоятелната чехословашка държава през 1918 год., т. е. с решаването на проблема за словашката независимост. В рамките на този исторически период Ян Кошка проследява отношението към България, българския исторически и културен живот в 3 етапа: 1. 1826—1840, етап, свързан с развитието на научната славистика и славянската идея, с откриването на

българите като етнически славяни и народ с богато културно минало и традиции (делото на Кирил и Методий). 2. Вторият етап (1840—1880) отразява развитието на словашката възрожденска идеология, която търси подкрепа и стимул в историческата съдба и националните борби на малките, поробени славянски народи. В този етап именно възникват произведения за българска тематика, разширява се информацията за българския исторически живот, усилено се правят паралели между Словакия и България в различен аспект, в които кристализират насоките на словашките стремежи за независимост, исторически се конкретизира идеята за славянска взаимност и солидарност. Като акт на славянска солидарност се възприема Освободителната руско-турска война. 3. Годишите 1890—1918 са заключителен етап от гледна точка на аналогичните в българския културен живот, които могат да подхранят словашкото национално движение. Исторически се изживява славянската идея и тя не може да бъде обединяващо звено в словашко-българските литературни връзки. Същевременно това е период, в който се превеждат в словашки основни произведения на новобългарската литература (Л. Каравелов, Ив. Вазов, Ал. Константинов). Но в техния подбор и критически коментар словашката страна все още се ръководи от един по-стар етап на типологически сходства, защото задачите на словашкото възраждане не получават политическа реализация и все още имат романтична славянофилска окраска. Постепенно промяната в идеологическата програма на словашкото национално движение рефлектира и в отношението към българския литературен живот. Програмно новата ориентация на словашката литература в изобразението на народния живот търси аналогичен пример в модерната българска литература в лицето на д-р Кръстев и Пенчо Славейков. Търси се определен модел за развитието на литературата, модел, който трябва да се противопостави на романтичната идеализация на народния живот и политическия консерватизъм на Ваянски и Мартинска школа.

В последната част на книгата авторът съредоточава своите изводи за характера на словашко-българските литературни връзки, методологически поставя въпроса за взаимоотношението вътрешнолитературни — външнолитературни контакти, както и за функцията на външните контакти в националния литературен процес. Той се опира върху теоретическите постижения на словашкото сравнително литературознание, което в последните години полага успешни усилия за една нова систематизация на литературните връзки и контакти, подчертавайки решаващата роля на приемащата литература в оценката на чуждото явление (преди всичко в теоретическите постановки на Д. Дюришин).

Книгата на Ян Кошка безспорно представя интерес от методологическа гледна точка. Нейната вътрешна „полемика“ с традиционното компаративно мислене се състои във функционалното съотнасяне на връзките към националния литературен процес. На тази основа той определя техния вътрешнолитературен или външнолитературен характер. Интересува го диалек-